

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

**ПЕТРИК НАТАЛЯ РОМАНІВНА**



УДК 069.51(477) «18/19»: 438.41

**ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ ПАМ'ЯТОК ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ  
У МУЗЕЯХ ЛЬВОВА (XIX – XX СТ.)**

Спеціальність 26.00.05 – музеєзнавство. Пам'яткознавство

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата історичних наук

Луцьк – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі історії, музеєзнавства і культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

**Науковий керівник:** доктор історичних наук, професор  
**Шеломенцев-Терський Святослав Володимирович,**  
Національний університет «Львівська політехніка»,  
професор кафедри історії,  
музеєзнавства і культурної спадщини.

**Офіційні опоненти:** доктор історичних наук, професор  
**Пивоваров Сергій Володимирович,**  
Національний Києво-Печерський  
історико-культурний заповідник,  
заступник Генерального директора  
з наукової роботи;

кандидат історичних наук, доцент  
**Ковальчук Євгенія Іванівна,**  
Волинський краєзнавчий музей,  
заступник директора з наукової роботи.

Захист відбудеться 26 грудня 2019 р. о 13-й годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 106.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий 25 листопада 2019 р.

В. о. вченого секретаря  
спеціалізованої вченої ради,  
кандидат історичних наук, доцент



О. М. Карліна

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Львів – один із найдавніших музейних центрів не лише України, але й всієї Центрально-Східної Європи. За цінністю та оригінальністю колекцій львівські музеї, без перебільшення, належать до культурної спадщини світового рівня. Музеї відіграють важливу роль у культурному житті міста, починаючи з XIX ст. У Львові склалися сприятливі передумови для формування цінних колекцій предметів старовини, більшість з яких зберігалась у маєтках представників аристократичних родів, а згодом стали основою перших музейних експозицій.

У колекціях львівських музеїв XIX–XX ст. пам'ятки воєнної історії та військова атрибутика традиційно займали помітне місце, що зумовлено тією роллю, яку відігравала військова справа у ході історичного процесу. Вони відзначаються особливою видовою різноманітністю, неабиякою цінністю та комплексністю. Пам'ятки воєнної історії становлять важливу частину історичних джерел воєнно-історичної науки. У багатьох випадках вони виступають єдиними свідками минулих подій, а разом з писемними та археологічними джерелами дозволяють не лише вивчити широкий спектр питань, а й реконструювати історичний процес, воєнні події в окремому регіоні.

Накопичення, консервація, збереження та експонування цих предметів, яке розпочиналося одночасно із зародженням перших музеїв у Львові, залишається актуальною проблемою історії музеєзнавства та музейної справи. Сучасна історіографія не відповідає на всі питання, пов'язані з процесом формування колекцій львівських музеїв, а пам'ятки воєнної історії не часто виділяються дослідниками із загального масиву предметів, що зберігаються в музеях міста. Музейна документація та наявні музейні збірки містять цінні свідчення про історію музеїв та їх колекцій, які потребують наукового опрацювання та подальшого введення у науковий обіг. Такий підхід робить тему цієї дисертації актуальною для дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана на кафедрі історії, музеєзнавства і культурної спадщини Національного університету «Львівська політехніка» в рамках наукової теми кафедри «Інноваційний потенціал історико-культурної спадщини» (номер державної реєстрації 0114u005247).

**Мета дослідження** – на основі аналізу джерел та літератури здійснити узагальнене дослідження процесу формування колекцій пам'яток воєнної історії в музеях Львова у контексті становлення та історичного розвитку цих музеїв протягом XIX–XX століть. До досліджуваних установ належать переважно польські та українські інституції, оскільки музейні заклади інших національних громад міста (вірменської та єврейської) не володіли пам'ятками воєнної історії.

Здійснення поставленої мети потребує виконання таких **завдань**:

– проаналізувати стан наукової розробки проблеми та джерельної бази дослідження, визначити теоретико-методологічні засади праці;

- вивчити процес формування приватних збірок пам'яток воєнної історії та заснування перших публічних музеїв Львова;
- висвітлити діяльність громадських та науково-освітніх товариств у справі збереження воєнних пам'яток;
- охарактеризувати колекції пам'яток воєнної історії у муніципальних музеях міста Львова;
- розкрити специфіку формування колекцій воєнно-історичних пам'яток в умовах радянської музейної справи;
- з'ясувати особливості процесу зберігання та поповнення фондів державних музейних установ воєнно-історичними пам'ятками;
- проаналізувати обставини створення та функціонування спеціалізованих музеїв воєнно-історичного профілю.

*Об'єктом дисертації* є розвиток музейництва Львова ХІХ–ХХ ст.

*Предмет дослідження* – процес формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова у ХІХ–ХХ ст.

*Хронологічні межі роботи* охоплюють період ХІХ–ХХ ст. Нижня хронологічна межа обумовлена часом заснування Музею князів Любомирських у 1823 р., як одного з перших музеїв Львова. Верхня межа визначається 90-ми рр. ХХ ст., що пов'язано з початком реформування музейної справи України після проголошення незалежності. Для з'ясування окремих аспектів теми допускається вихід за хронологічні межі дисертації. Крім того, у дисертації не розглядається стан збереження пам'яток у період німецької окупації міста 1941–1944 рр., оскільки ця тема заслуговує на окреме дослідження.

*Територіальні межі* дослідження охоплюють музеї, розташовані у Львові – знаному культурно-науковому та політичному центрі Заходу України ХІХ–ХХ ст. У цей період місто входило до складу Австрійської, а згодом Австро-Угорської імперії, Польської Республіки та УРСР (в складі СРСР). Незважаючи на складні історичні умови, музеї Львова протягом всього досліджуваного періоду постійно збільшували свої збірки та розвивали структуру. В цьому процесі брали активну участь різноманітні науково-освітні та культурні заклади (Національний заклад імені Оссолінських, Ставропігійський інститут, «Народний Дім», «Просвіта», Наукове Товариство імені Шевченка (далі – НТШ), а з 1939 р. музейна справа у Львові отримала централізоване управління.

**Методологічна основа** дисертації побудована на принципах об'єктивності, історизму та науковості. Реалізація цих принципів обумовила використання спеціально-історичних та загальнонаукових методів дослідження. Виклад матеріалу здійснений на основі проблемно-хронологічного методу. Також зі спеціально-історичних методів використано порівняльно-типологічний та метод просопографії, із загальнонаукових – методи типологізації, класифікації, систематизації, аналізу та синтезу.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у тому, що *вперше*:

- комплексно досліджено колекції пам'яток воєнної історії, як важливу складову збірок львівських музеїв;

- з'ясовано місце воєнно-історичних предметів у збірках перших музеїв Львова;

- запропоновано авторську класифікацію пам'яток воєнної історії, до якої, окрім предметів зброї та озброєння, віднесено супутні предмети, що мають дотичне відношення до війська чи воєнних дій (штандарти, військові нагороди, ордени, відзнаки, документи, особисті речі військових, портрети та фотодокументи, баталістичні картини);

- введено до наукового обігу неопубліковані раніше джерела, що розкривають процес становлення перших музеїв Львова.

*Подальшого наукового розвитку* набуло вивчення:

- витоків музейного будівництва та основних чинників, що сприяли розвитку музейної справи у Львові;

- шляхів формування колекцій воєнно-історичних пам'яток у львівських музеях XIX–XX ст.;

- державної політики щодо організації та діяльності музеїв у Львові в різних історичних умовах.

*Уточнено:*

- історичне значення воєнно-історичних колекцій;

- роль воєнно-історичних колекцій у дослідженні питань військової та воєнної історії Прикарпаття та Волині.

**Практичне значення дослідження** полягає в тому, що основні питання та висновки, висвітлені у роботі, можуть бути використані для написання узагальнюючих праць, що стосуються питань музеєзнавства, розвитку музейної справи міста Львова та частково військової історії краю, а також при розробці спецкурсів з питань музейництва, громадсько-культурного та науково-освітнього життя міста Львова.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення роботи доповідалися на шести наукових конференціях, у тому числі *міжнародних*: Міжнародній конференції «Badania archeologiczne zespołów sakralnych w Karpatach» (20–21 листопада 2014 р., м. Кросно); III Міжнародній науково-практичній конференції «Історико-культурна спадщина в еру глобалізації: теоретичні та прикладні аспекти» (2–3 червня 2016 р., м. Львів); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурний простір міста: пам'ять, спадщина, діалог» (21–22 квітня 2017 року, м. Львів); *всеукраїнських*: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Археологія & Фортифікація України» (8 жовтня 2014 р., м. Кам'янець-Подільський); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Археологія & Фортифікація України» (7 жовтня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський); науковій конференції «Музеї Львова: історія, колекції, люди» (30–31 жовтня 2014 р., м. Львів).

Результати дисертації впродовж 2014–2019 рр. обговорювались на засіданнях кафедри історії України та етнокомунікації (з липня 2017 р. – історії, музеєзнавства і культурної спадщини) Національного університету «Львівська політехніка».

**Публікації.** Окремі проблеми дослідження та відповідні висновки до них були опубліковані у чотирнадцяти наукових статтях, п'ять з яких належать до фахових видань України, одне – до видань, що входить до міжнародних наукометричних баз, вісім – в інших наукових збірниках та матеріалах конференцій.

**Структура та обсяг дисертації** визначені її метою, науковими завданнями та чинними вимогами до підготовки досліджень такого виду. Дисертаційна робота складається з титульного аркуша, анотації, аркуша змісту, вступу, трьох розділів, поділених на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (485 позицій), 16 додатків у вигляді таблиць, ілюстрацій та фото. Загальний обсяг дисертації 400 сторінок (із них 180 сторінок основного тексту).

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, територіальні та хронологічні рамки дослідження; з'ясовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про їх апробацію.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження» розкрито стан вивчення проблеми, охарактеризовано опрацьовані джерела та методологію дослідження.

У підрозділі 1.1. «Історіографія проблеми» проаналізовано історіографію за чотирма періодами: 1) друга половина XIX – початок XX ст.; 2) 1918–1939 рр.; 3) 1939–1991 рр.; 4) від 1991 р. Публікації з проблеми – це комплекс загальних та спеціальних праць з історії формування музеїв та їх колекцій, а також теоретичних праць з музеєзнавства.

Вивченням питань становлення, діяльності та формування колекцій львівських музеїв займалися українські та польські дослідники.

Опис музейних збірок Львова розпочали в другій половині XIX ст. польські науковці Національного закладу імені Оссолінських, в рамках якого існував Музей князів Любомирських. Їхня увага була здебільшого зосереджена на виставковій діяльності закладу, що відображено в таких наукових публікаціях, як «Wystawa Starożytności ojczystych we Lwowie urządzona przez Zakład narodowy imienia Ossolińskich» (Warszawa, 1861), «Wystawa Archeologiczna Polsko-ruska urządzona we Lwowie w roku 1885» (Lwów, 1886).

В історіографії кінця XIX – початку XX ст. наукове висвітлення отримали також музеї українських громадських товариств та науково-освітніх установ. Засновник та провідний діяч Ставропігійського інституту Ісидор Шараневич започаткував дослідження історії музею цього закладу. Результатом його наукових пошуків стала розвідка «Muzeum Instytutu Stauropigijskiego we Lwowie» (Lwów, 1892). Дослідником українських музейних закладів зазначеного періоду був Богдан Барвінський, у сферу зацікавлень якого

потрапив музей «Народного Дому». У праці «Бібліотека і музеї «Народного Дому» у Львові 1849–1919 рр.» (Львів, 1920) історик прослідкував процес розвитку структурних частин цієї науково-освітньої установи за період з моменту її заснування до 1919 р.

У міжвоєнний період з'явилися перші фахові роботи з музейної справи. Автором цих праць був польський науковець, багатолітній працівник, а в окремі роки директор львівських муніципальних установ – архіву, бібліотек та музеїв – Кароль Бадецький. До кола проаналізованих істориком збірок входили колекції львівських муніципальних музеїв.

З українських музейних діячів міжвоєнного періоду велику наукову спадщину та низку загальних і спеціальних праць залишив директор Національного музею Іларіон Свенціцький. Фундаментальним доробком вченого в галузі музеєзнавства стало дослідження «Про музеї та музейництво: Нариси і замітки» (Львів, 1920). На основі аналізу діяльності існуючих музейних закладів на українських та російських землях він розкрив зміст, значення та походження музеїв від найдавніших часів до сучасного йому періоду. Автор дав визначення базових категорій музеєзнавства як наукової дисципліни: музей, вид музею, значення музею, інвентаризація, музейна справа, практична діяльність музею тощо. У працях І. Свенціцького подальшого наукового дослідження набули питання формування збірок Музею Ставропігійського інституту та Музею «Народного Дому» «У справі музейних збірок Ставропігії і Народного Дому» (Львів, 1929).

Історіографія радянського періоду історії львівського музейного будівництва є небагатою. Дослідники цього періоду здебільшого займалися розробкою теоретичних питань розвитку музеєзнавства та музейної справи. У колективній роботі дослідників Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка М. Бондара, Г. Мезенцевої та Л. Славіна «Нариси музейної справи» (Київ, 1959) подано загальні відомості про зародження та розвиток музеїв у СРСР, визначено види музеїв, їхні завдання та культурно-освітню роль. Питання історії, теорії та практики музейної справи в УРСР проаналізовані у праці Г. Мезенцевої «Музеєзнавство. (На матеріалах музеїв Української РСР)» (Київ, 1980).

Новий етап у дослідженні історії музеїв та музейних колекцій Львова розпочався з проголошенням незалежності України. Плідно досліджували історію львівського музейництва співробітники Львівського історичного музею. Їм належить низка статей, опублікованих у щорічнику музею «Наукові записки».

У 90-і рр. ХХ ст. історію становлення Львівського історичного музею та формування збірок музеїв Львова ґрунтовно досліджувала А. Крутоус у працях «З минулого Львівського історичного музею» (Львів, 1996), «До питання формування окремих музейних збірок України та Львова у ХІХ – першій половині ХХ ст.» (Львів, 1998). Дослідниця розкрила вагомий внесок археолога, історика та громадського діяча О. Чоловського у становлення музейної діяльності міста та формування перших муніципальних музеїв. Окремі

аспекти становлення Львівського історичного музею та його збірок, а також детальна характеристика колекції зброї музею висвітлені у працях В. Бойка, Л. Коваль, Б. Мельника, Л. Бреннер, А. Прокіпа, П. Сапоцького, М. Вахули, Т. Рака, Я. Станчак, А. Музики.

Серед праць кінця ХХ ст. важливими для дослідження теми дисертації є публікації працівника Львівського історичного музею В. Бойка. У співавторстві з Л. Коваль музеєзнавець дослідив всі етапи становлення одного зі спеціалізованих музеїв Львова воєнного-історичного спрямування – Музею історико-воєнних пам'яток, а також процес формування колекцій українського війська, їх втрати у період радянзації міста та стан збереження в умовах незалежності («Становлення та основні віхи Музею військово-історичних пам'яток» (Львів, 1996), «Пам'ятки українського війська: втрати і спадок» (Львів, 1998)). Загалом розвиток українського військово-історичного музейництва недавно проаналізовано київським дослідником В.В. Машталіром.

Окремі колекції зброї Львівського історичного музею вивчає А. Прокіп. Наукові напрацювання дослідника висвітлені у працях «Колекція мечів Музею «Арсенал»» (Львів, 1999), «Колекція захисного озброєння в експозиції Музею «Арсенал»» (Львів, 2006), «Колекція зброї Болеслава Ожеховича (на матеріалах збірки Львівського історичного музею)» (Львів, 2006).

Дослідженням проблем формування фондів львівських музеїв на сучасному етапі продовжують займатися такі дослідники, як С. Шеломенцев-Терський, М. Верхотурова, Н. Булик, В. Кушнір, І. Орлевич, О. Киричук та інші.

Значну увагу сучасні львівські науковці зосереджують на дослідженні перших українських музеїв при громадських та науково-освітніх товариствах другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Окремого висвітлення у вітчизняній історіографії набула діяльність Музею Наукового Товариства імені Шевченка. Провідним дослідником історії цієї установи є співробітник Інституту народознавства НАН України В. Кушнір. Науковець висвітлює різноманітні аспекти діяльності музею: історію розвитку установи від заснування до створення першої експозиції, суспільно-політичний та культурний контекст виникнення музею, структуру та розвиток музейної збірки.

Розробкою окремих проблем львівського музейництва займалися польські науковці. У сферу їх зацікавлень увійшло вивчення монументального полотна «Рацлавицька панорама». Ґрунтовна праця, в якій висвітлюється не лише історія створення картини, а й її історичне підґрунтя, належить польському автору F. Ziejka «Panorama Racławicka» (Krakow, 1984). Цій проблемі присвячена також праця R. Nowaka «Panorama Racławicka» (Wrocław, 2011). Автор подає детальну історію створення картини та приміщення для неї, називає імена всіх осіб, причетних до цього процесу, а також висвітлює питання подальшої долі полотна.

Важливим біографічним дослідженням польської історіографії є праця E. Laszak «Działalność naukowa Aleksandra Czołowskiego (1865–1944)» (Lodz,

2004), присвячена діяльності фундатора та директора львівського архіву, Історичного музею м. Львова, Національного музею імені короля Яна III, колекціонера та жертводавця О. Чоловського.

На підставі вивчення історіографічної бази дослідження можна стверджувати, що окремі збірки та пам'ятки, переважно зброя, були предметом вивчення деяких науковців, проте проблема формування колекцій воєнної історії у львівських музеях упродовж XIX–XX ст. залишається актуальною.

У **підрозділі 1.2. «Джерельна база дослідження»** охарактеризовано джерела, проаналізовані в ході написання дисертації. Вони поділені на такі типи: писемні, речові та візуальні.

Писемні джерела склали основу джерельної бази дисертації. Були опрацьовані архівні документи, які відклалися у процесі діяльності львівських музеїв у XIX–XX ст. Вони зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, архіву Львівського історичного музею, Наукового архіву Інституту народознавства НАН України, Наукового архіву Воєнно-історичного музею 58-го Будинку офіцерів.

Інформативними для дослідження теми виявилися документи первинної реєстрації та наукової інвентаризації, що становлять основу документальної бази всіх музеїв. Ці документи подають великий обсяг відомостей про музейні предмети (час та шлях надходження до музею, зовнішні ознаки пам'яток, їхнє походження). На основі їх аналізу можна відтворити цілісну картину складу колекцій музеїв, їхньої кількісної та якісної характеристики.

Інформація такого характеру міститься в неопублікованих документах ЦДІА України у м. Львові (картотека музейних предметів Історичного музею міста Львова (ф. 55), картковий каталог музейних предметів Ставропігійського інституту (ф. 129), картотека приватної збірки Владислава Лозинського (ф. 135), інвентарна книга музею «Народного Дому» (ф. 130)); архіву Львівського історичного музею (інвентарні книги фондів груп «Зброя», «Живопис», «Графіка»); Наукового архіву Інституту народознавства НАН України (11 інвентарних книг Музею Наукового Товариства імені Шевченка); Наукового архіву Воєнно-історичного музею 58-го Будинку офіцерів (картковий каталог музейних предметів).

Інформацію щодо формування колекцій доповнюють музейні звіти, протоколи засідань музейних органів, документи про пожертвування, документи купівлі-продажу та інші.

Ще одну групу писемних джерел склали опубліковані матеріали: каталоги музейних предметів, путівники досліджуваних музеїв, законодавчі документи та нормативні акти. У польському культурному середовищі другої половини XIX ст. була поширена практика створення каталогів пам'яток, що зберігалися та експонувалися у музеях з детальною характеристикою кожного предмета. Такі каталоги були створені для збірок зброї князів Любомирських («*Katalog broni w Muzeum imienia Lubomirskich*» (Lwow, 1876)), збірки В. Лозинського на основі карткового каталогу, автором яких був сам В. Лозинський («*Katalog zbiorow Wladyslawy Lozinskiego we Lwowe*» (Lwow, 1897)), крайової виставки

старожитностей («Katalog wystawy zabytkow starozytnych we Lwowie» (Lwow, 1894)).

Велику групу опублікованих джерел становлять путівники музеїв, що почали з'являтися в другій половині XIX – першій половині XX ст. Особливо цінними для написання дисертації стали путівники перших збірок та виставок львівських музейних установ: «Przewodnik wystawy starozytniczej Lwowskiej urzadzanej przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich w r. 1861» (Lwów, 1861), «Przewodnik po Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie» (Lwow, 1895), «Muzeum Narodowe imienia krola Jana III. Przewodnik tymczasowy» (Lwow, 1908), «Przewodnik po Muzeum imienia ksiazat Lubomirskich we Lwowie» (Lwow, 1909), Mekicki R. «Muzeum Narodowe im. Krola Jana III we Lwowie. Przewodnik po zbiorach» (Lwow, 1936), Charewiczowa L. «Muzeum Historyczne miasta Lwowa. Przewodnik po zbiorach» (Lwow, 1936).

Для ґрунтового вивчення предмета дослідження писемні джерела розглянуто у комплексі з речовими джерелами. Значна частина пам'яток воєнної історії музеїв Львова XIX–XX ст. зберігається у фондових збірках двох сучасних львівських музеїв – Львівського історичного музею та Воєнно-історичного музею 58-го Будинку офіцерів. Предмети з колекції цих музеїв становлять основу речової джерельної бази дослідження.

До візуальних джерел дисертації належать зразки батального жанру живопису. У дисертації охарактеризовано окремі фрагменти монументального полотна «Рацлавницька панорама» художників Яна Стики та Войцеха Коссака.

Комплексне опрацювання наявних джерел дало змогу всебічно розкрити процес формування збірок пам'яток воєнної історії у музеях Львова XIX–XX ст.

У **підрозділі 1.3. «Теоретико-методологічні засади дослідження: принципи та методи»** проаналізовано методологічні основи, застосовані для написання дисертації.

Характер дослідження обумовив широке використання категоріально-понятійного апарату музеєзнавства та музейної справи. У роботі розмежовано такі поняття, як «пам'ятка» та «музейний предмет», «музейна колекція» та «музейна збірка», що є центральними для цього дослідження.

Так як предметом вивчення є пам'ятки воєнної історії, то у теоретико-методологічній частині роботи обґрунтовано поняття «воєнна історія» та «військова історія». Крім того, поруч із вже існуючими класифікаціями, запропоновано авторську класифікацію пам'яток воєнної історії, яка включає зброю та озброєння, військову техніку, військове спорядження, військові нагороди, воєнну символіку, воєнну документацію, особисті речі військових, зразки художнього мистецтва.

Предмет та поставлені завдання дисертаційного дослідження визначили основні методи, що підпорядковуються певним методологічним принципам. Методологічна основа дослідження побудована на принципах історизму, об'єктивності та науковості.

Робота ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових та спеціальних методів історичного пізнання. Для послідовного та логічного викладу матеріалу дослідження застосовано проблемно-хронологічний метод. На підставі порівняльно-типологічного методу встановлено спільні та відмінні ознаки між музейними установами та їхніми колекціями.

За допомогою методу просопографії встановлено внесок науковців, меценатів та громадських діячів (В. Лозинського, І. Свенціцького, І. Шараневича, А. Петрушевича, М. Грушевського, О. Чоловського, Б. Ожеховича) у формування музеїв Львова та їх колекцій.

Основними загальнонауковими методами дослідження є методи типологізації, класифікації та систематизації. Вони застосовані як щодо характеристики музеїв, так і музейних предметів. За допомогою методів типологізації та класифікації була розроблена авторська класифікація пам'яток воєнної історії.

Метод аналізу та синтезу використаний для виокремлення воєнно-історичних пам'яток з усього масиву предметів музейних збірок. При опрацюванні історіографічної та джерельної бази дослідження залучені методи критичного аналізу та наукового синтезу.

Висновки дисертаційного дослідження сформовані за допомогою загальнонаукового методу узагальнення.

У другому розділі **«Військово-історичні пам'ятки у збірках перших музеїв Львова (1823–1939 рр.)»** охарактеризовано особливості формування військово-історичних пам'яток у львівських музеях від етапу зародження музейництва міста до виникнення перших спеціалізованих музеїв пам'яток воєнної історії.

У підрозділі **2.1. «Приватне колекціонування пам'яток воєнної історії та заснування перших публічних музеїв міста»** висвітлено етап становлення перших публічних музеїв Львова, збірки яких сформувалися на основі приватних колекцій.

Музейництво Львова, як провідного культурно-історичного центру Східної Галичини, розвивалося під впливом європейських традицій. Формування цієї сфери культурного життя міста розпочалося з приватного колекціонування, що здійснювалося представниками польських аристократичних родів, меценатами та любителями старовини. Крім того, власниками великих збірок були церкви та монастирі.

На основі приватних збірок відомої польської родини князів Любомирських виник перший музей Львова, що розпочав функціонування в 1823 р. у рамках польської наукової інституції – Національному закладі імені Оссолінських. Заснування музею пов'язане з укладенням договору між Генріхом Любомирським та Юзефом-Максиміліаном Оссолінським про зберігання та експонування колекції Любомирських у стінах закладу. Цінну частину збірки музею становила колекція зброї з Пшеворська, що була перевезена до Львова в 1870-х рр. та налічувала 543 предмети. Вона складалась

зі спадкової зброї родини Любомирських, відзначалась видовою різноманітністю та високою цінністю.

Прикладом приватного колекціонування була також збірка відомого польського історика, дослідника культури, мистецтвознавця, письменника Владислава Лозинського, яка включала пам'ятки місцевого золотарства та зброярства. У своєму складі вона містила низку рідкісних пам'яток, а всі предмети належали до однієї епохи. Крім того, колекція була належно систематизована: за предметним принципом поділена на 13 розділів, сім з яких включали предмети воєнно-історичного характеру. Особливе місце займала унікальна січна та вогнепальна зброя, захисні обладунки, штандарти та військові відзнаки, картини баталістичного жанру. Після смерті жертводавця частина його колекції, що включала пам'ятки воєнної історії, склала основу Національного музею імені короля Яна III.

Різнманітними приватними збірками володіли представники роду Дідушицьких, проте основу їх історичних колекцій становили археологічні пам'ятки, серед яких лише невелика частина належала до предметів воєнно-історичного значення.

У підрозділі 2.2. *«Діяльність громадських та науково-освітніх товариств щодо збереження воєнних пам'яток»* розкрито особливості формування збірок пам'яток воєнно-історичного характеру музеями, що діяли при українських інституціях – Ставропігійському інституті, «Народному Домі», Науковому Товаристві імені Шевченка.

Доступна документація дає підставу стверджувати, що не всі збірки музеїв, створених громадськими та науково-освітніми закладами мали воєнно-історичні пам'ятки. Більшість з них перебували лише на етапі становлення, а окремі пам'ятки воєнно-історичного характеру потрапляли до їх складу поруч з іншими, не складаючи спеціальну колекцію. Картковий каталог Музею Ставропігійського інституту та інвентарна книга Музею «Народного Дому» свідчить, що воєнні пам'ятки у збірках музеїв становили незначну кількість. Основним джерелом їх поповнення була діяльність жертводавців.

Фундаментального значення колекціонування воєнних пам'яток набуло у діяльності Музею НТШ, що сформувався як структурна одиниця Товариства. Збірки музею суттєво зросли у 1929–1939 рр., коли директором музею був активний учасник визвольних змагань 1918–1919 рр., археолог Ярослав Пастернак. Задля збереження пам'яті про визвольні змагання відбувалося швидке накопичення пам'яток воєнно-історичного характеру, яке привело до виникнення спочатку окремого відділу, а згодом – Музею історико-воєнних пам'яток (Музею визвольної боротьби). Основу збірки музею склали 1278 музейних предметів, що перейшли від Культурно-історичного Музею НТШ (австрійські, німецькі, російські пам'ятки років Першої світової війни), а також депозит Товариства «Молода громада», сформований із пам'яток Українського січового стрілецтва. Функціонування музею обмежилось 1937–1939 рр. Саме він став прикладом першого спеціалізованого музею воєнно-історичного профілю української громади Львова.

Важливу роль у становленні та діяльності перших музейних установ української громади міста відіграли науковці: І. Шараневич, А. Петрушевич, І. Свенціцький, М. Грушевський.

У підрозділі 2.3. «Колекції пам'яток воєнної історії у муніципальних музеях міста Львова» розкрито процес формування збірок воєнно-історичних пам'яток в Історичному музеї міста Львова, Національному музеї імені короля Яна III та обставини створення монументального полотна баталістичного жанру живопису – «Рацлавицька панорама» Я. Стики та В. Коссака.

Муніципальне музейництво у місті зародилося завдяки плідній діяльності польської громади міста. Важливу роль у створенні музеїв відіграв історик, археолог, громадський діяч, колекціонер та меценат Олександр Чоловський. Мета дослідника полягала у створенні триєдиної установи з архіву, бібліотеки та музею для дослідження історії Львова.

Першим муніципальним музеєм став Історичний музей міста Львова (1893 р.), що виник як одна з частин триєдиної установи. Картковий каталог музею містить перелік всієї збірки музею та її розташування у стінах музею. Поруч з пам'ятками історії міста окремими групами були представлені предмети воєнно-історичного характеру, що висвітлювали воєнне минуле міста. Основними джерелами поповнення фонду музею були приватні пожертвування; знахідки, виявлені при здійсненні будівельних чи ремонтних робіт; закупівля за рахунок дотацій. Збірка пам'яток воєнно-історичного характеру значно поповнилась у роки Першої світової війни та повоєнний період. Історичний музей міста Львова був першим музеєм міста з чітким тематичним спрямуванням.

Важливою муніципальною установою Львова став Національний музеї імені короля Яна III (1908 р.), що успадкував колекцію В. Лозинського, зокрема, зібрану жертводавцем чималу кількість зброї, яка займала дві великі зали музею (збройовні). Крім того, музей володів декількома тематичними збірками, у складі яких зберігалися воєнно-історичні пам'ятки. Вони відображали, головним чином, воєнну історію Польської держави та визвольні змагання поляків наприкінці XVIII–XIX ст.

Важливою подією у культурному житті Львова стало пожертвування місту збірки відомим меценатом та любителем старовини Болеславом Ожеховичем. Її він передав як вияв вдячності за порятунок колекції під час російської окупації міста у роки Першої світової війни. Збірку розмістили в Національному музеї імені короля Яна III. Згідно з договором між Б. Ожеховичем та магістратом Львова мала зберігатися її цілісність. Важливою частиною збірки була колекція зброї, що налічувала 563 одиниці збереження. Колекція Б. Ожеховича відзначалася широкою географією пам'яток. У ній містилися предмети озброєння як європейського, так і східного походження.

Важливим та малодослідженим явищем муніципального музейництва Львова був музей однієї картини – «Рацлавицька панорама», яка мала статус окремого музею. Монументальне полотно було виконане в 1893 р. на замовлення магістрату міста Львова та приурочувалося до відкриття польської

Крайової виставки. Воєнно-історичний характер цього полотна є беззаперечним, оскільки на картині відтворено сюжет важливої для польської воєнної історії події. Можна дослідити всі елементи сюжету полотна, встановити соціальний склад загонів, які діяли під командуванням Тадеуша Костюшка, російських військових формувань, характер озброєння та обмундирування польських і російських солдатів.

У третьому розділі **«Воєнно-історичні пам'ятки музеїв Львова за радянської доби (1939–1990-ті рр.)»** прослідковано формування колекцій воєнної історії реформованої мережі музеїв Львова у радянський період історії міста.

У підрозділі **3.1. «Особливості формування колекцій воєнно-історичних пам'яток у радянський період історії міста»** з'ясовано, як ідеологічні засади комуністичного режиму впливали на характер та шляхи формування колекцій воєнної історії в радянський період в історії Львова.

У 1939–1941 рр. всі музейні заклади Львова були націоналізовані. В умовах радянської влади музейна мережа міста зазнала кардинальної реорганізації. Ліквідації підлягали майже всі існуючі на той час музеї: на їхній базі сформували лише два музеї: історичний та художній. Згодом музейні збірки чекала тотальна чистка від «націоналістичних елементів» української та польської культурної спадщини. Практично вся колекційна зброя підлягала передачі на спеціальне зберігання органів Народного комісаріату внутрішніх справ. Внаслідок цих дій було втрачено велику кількість музейних раритетів. Змінились засадничі принципи функціонування музеїв та побудови їх експозицій, які тепер полягали у популяризації ідей радянської влади.

Новий етап радянської доби розпочався зі звільнення Львова у липні 1944 р. Воєнно-історичний напрям діяльності музеїв у повоєнний період подекуди ставав головним: перед експозиціонерами ставилася мета оспівування перемоги СРСР у Другій світовій війні та меморіалізація подвигів Червоної армії. У такий спосіб музейні заклади з установ культури нерідко перетворювались в установи пропаганди, покликані виховувати молодь у дусі радянської ідеології.

У підрозділі **3.2. «Збереження та поповнення фондів державних музейних установ воєнно-історичними пам'ятками»** розкрито роль Львівського державного історичного музею у збереженні пам'яток воєнної історії в умовах радянської влади.

Провідним музейним закладом Львова у повоєнні роки став Львівський державний історичний музей, у фонди якого потрапили переважно збірки історичного характеру з майже всіх тогочасних музеїв міста – Музею імені князів Любомирських, Музею Ставропігійського інституту, Музею НТШ, колекції В. Лозинського та Б. Ожеховича з Національного музею імені короля Яна III, а також давня зброя із ліквідованого філіалу в Підгорецькому замку Львівського історичного музею.

У новоутвореному Львівському державному історичному музеї всі пам'ятки поділялись на окремі фондові групи. У такий спосіб фондова група

«Зброя» зосередила значну кількість предметів воєнно-історичного значення. Вона включила як типові, так і унікальні зразки зброї різних епох із 30 країн Європи, Азії та Африки. Хронологічно ця зброя відносилася до X/XI ст. – першої половини XX ст. Музей володів холодною зброєю (мечі, шаблі, шпаги, ножі, кинджали, ятагани, багнети), зброєю на ратищах (бойові сокири, списи, алебарди), ударною (булави, чекани, перначі), кидальною зброєю (луки, арбалети), захисними обладунками (кольчуги, панцирі, шоломи, щити), вогнепальною зброєю (рушниці, пістолети), артилерією. Окрему групу пам'яток воєнно-історичного характеру Львівського історичного музею становили зразки батального живопису, графіка, голограми.

Фондова група «Зброя» становила основу для формування експозиції спеціалізованого відділу Львівського історичного музею – «Музею Арсенал», а також доповнювала експозиції інших відділів музею.

У підрозділі 3.3. *«Створення та функціонування спеціалізованих музеїв воєнно-історичного профілю»* розкрито зародження нового типу музеїв у львівському музейництві в умовах радянської політичної системи.

Яскравим прикладом такого музею воєнно-історичного профілю у Львові був Музей історії військ Прикарпатського військового округу, що функціонував у місті протягом другої половини XX ст. (сучасний Воєнно-історичний музей 58-го Будинку офіцерів). Для його розміщення було збудовано експозиційний комплекс. Музей володів раритетною стрілецькою та холодною зброєю кінця XIX – початку XX ст. та цікавим зібранням легкої артилерії цього ж часу.

Формування збірки Музею історії військ Прикарпатського військового округу розпочалося в середині XX ст. і продовжилося після його відкриття в 1965 р., приуроченого до 20-ї річниці перемоги у Другій світовій війні. Найбільшу частину збірки становили матеріали, що розкривали історію Прикарпатського військового округу.

Хронологія предметів колекції цього музею окреслювалася кінцем XIX – початком XXI ст. та включала пам'ятки періоду Першої світової війни, громадянської війни 1918–1920 рр., міжвоєнного періоду, Другої світової війни та частково повоєнних років. За предметним принципом основний фонд Музею поділявся на декілька підрозділів: зброя та озброєння, боєприпаси, майно інженерної служби, майно служби зв'язку, майно радіаційного хімічного бактеріологічного захисту (РХБЗ), особисті речі (однострій), бойові прапори, нагороди, картини, скульптури. Уже сам перелік свідчив про комплексний характер фондів цього музею.

Інформативною частиною збірки була зброя та озброєння, що включала зразки, які належали російським та австрійським військам, німецькій та радянській арміям.

Музей був відомчим та перебував у підпорядкуванні Міністерства оборони України. Його колекції зброї ніколи детально не описувалися, оскільки з 1990-х рр. вони були перенесені на територію військової частини у Львові. Єдиним дослідником та популяризатором діяльності Воєнно-історичного музею 58-го Будинку офіцерів був і досі залишається його директор Сергій

Паліса. Цей відставний офіцер продовжував активно поповнювати фонди музею, зокрема, й пам'ятками сучасної російсько-української війни. Відтак експозиція, яка колись оспівувала славу Радянської армії, поступово почала набувати національного характеру.

Спеціалізованим музеєм Львова, що став результатом т. зв. «меморіально-цвинтарного» напряму діяльності радянської влади у галузі музейного будівництва, був Меморіальний музей «Пагорб Слави», створений на території однойменного кладовища. Його завдання полягало у висвітленні «славного воєнного минулого радянського народу» та вшануванні пам'яті загиблих героїв. Основу експозиції Меморіального музею «Пагорб Слави» складали документальні матеріали про похованих на цьому місці радянських воїнів (воєнні фотографії, листи, грамоти, нагороди, особисті речі тощо), а також документація про історію з'єднань та військових частин, що визволяли Львів у 1944 р.

Важливого значення у радянський період набули кімнати слави, що виникали при школах, організаціях та підприємствах Львова. Їх мета полягала у вихованні молоді у дусі комуністичної ідеології.

У **висновках** подано підсумки проведеного дослідження, викладено основні результати, що виносяться на захист.

Огляд історіографії засвідчив, що тема дисертації не достатньо висвітлена в науковій літературі. Досі в поле зору науковців потрапляли лише окремі пам'ятки та колекції, що не створювало цілісності у визначенні шляхів та особливостей формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова упродовж XIX–XX ст.

З'ясовано, що для вирішення поставлених завдань є достатня джерельна база, незважаючи на часткову фрагментарність архівних матеріалів, що зумовлено їх втратою з різних історичних причин. Відомості з писемних джерел суттєво доповнюють речові та візуальні матеріали. Специфіка теми роботи зумовила вибір методологічних принципів, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що сприяло структуризації дисертації та чіткому аналізу залученого матеріалу. Також у роботі використаний відповідний категоріально-понятійний апарат. Запропоновано авторську класифікацію пам'яток воєнної історії.

На зародження та становлення музейної діяльності міста Львова помітно вплинули європейські тенденції у сфері музейництва. Основним рушієм розвитку музейної справи стало приватне колекціонування, що активно поширювалося у Львові ще з кінця XVIII ст. у колах польської магнатурії. Представники аристократії стали ініціаторами утворення перших публічних музеїв Львова, в основу збірок яких увійшли приватні колекції княжих родин. Провідною громадсько-науковою установою Львова початку XIX ст. був Національний заклад імені Оссолінських, який володів багатою музейною збіркою. Її основу сформувала приватна колекція князів Любомирських. Музей князів Любомирських володів так званим Пшеворським арсеналом – великою

та цінною колекцією зброї та військових обладунків, що складалася з фамільної зброї князів та озброєння європейського походження.

Діяльність українських громадських та освітньо-наукових закладів сприяла збереженню колекцій пам'яток воєнної історії, що почали виникати від середини XIX ст. Вже перші українські культурно-освітні інституції – «Народний Дім» та Ставропігійський інститут – створювали власні музейні зібрання. Однак ці збірки не були цілісними та систематизованими. Музеї при культурно-громадських інституціях не ставили завдань щодо збору пам'яток воєнно-історичного характеру, а тому володіли лише поодинокими предметами воєнної історії. З-поміж українських установ важливу роль у збереженні пам'яток воєнної історії відіграв Музей НТШ, де довгий час накопичувались воєнно-історичні збірки, що привело до виділення в структурі музею спеціального відділу воєнно-історичних пам'яток, а згодом – окремого Музею визвольної боротьби. Цей музей зберігав пам'ятки періоду Першої світової війни та національно-визвольних змагань українського народу 1917–1921 рр.

Натомість збиранню та експонуванню пам'яток воєнної історії значно більше приділяли увагу в муніципальних музеях Львова, що було результатом активності польської громади. Координатором цієї роботи тривалий час був О. Чоловський. На основі створених ним збірок Історичного музею міста Львова та Національного музею імені короля Яна III було побудовано декілька експозицій пам'яток воєнно-історичного характеру, що становили окремі відділи музею. Важливе місце серед воєнно-історичних музеїв займали збірки В. Лозинського та Б. Ожеховича, що містили цінні колекції зброї європейського та східного походження. Спеціалізованим воєнно-історичним муніципальним музеєм Львова була відома «Рацлавицька панорама» – експозиція однієї картини баталістичного жанру живопису. Для свого часу це полотно мало важливе суспільно-політичне та воєнно-історичне значення. Як культурно-історичне явище, воно недостатньо вивчене в українській історіографії.

Виділено основні етапи музейного будівництва радянського періоду, а також з'ясовано ідеологічні засади формування та збереження музейних збірок міста Львова того часу. Встановлено, що всі колекції та музейні заклади міста були націоналізованими. Провідною державною музейною установою міста став Львівський державний історичний музей, у фондах якого були об'єднані збірки провідних музейних закладів Львова XIX–XX ст. У Львівському державному історичному музеї були зосереджені найцінніші колекції зброї та пам'яток воєнно-історичного характеру колишніх музейних установ міста. У радянський період велика кількість музейних цінностей була знищена, втрачена або вивезена зі Львова в інші музеї СРСР.

У радянський період у Львові відбулося відродження спеціалізованих воєнно-історичних музеїв, але вже з іншим ідеологічним спрямуванням. Прикладом такої музейної установи воєнно-історичного профілю був Музей історії військ Прикарпатського військового округу (тепер – Воєнно-історичний музей 58-го Будинку офіцерів), що зосередив у своїх збірках зброю, яка хронологічно належала періоду кінця XIX – середини XX ст. Основним

завданням новостворених військово-історичних експозицій було оспівування перемоги СРСР у Другій світовій війні, прославляння воєнних традицій «радянського народу» та увіковічення пам'яті воїнів.

Важливою сторінкою воєнно-історичної музейної діяльності радянської доби були кімнати слави та меморіальні музеї пам'яті полеглим воїнам. Найбільший подібного характеру Меморіальний музей створений у Львові на території поруч з кладовищем «Пагорб Слави». Він містив документальні матеріали про подвиг радянських воїнів, похованих на території кладовища, документацію про військові формування та інші матеріали, що висвітлювали події визволення Львова від німецьких окупаційних військ влітку 1944 р.

Таким чином, дослідження процесу формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова засвідчило нерівномірність їх розподілу у музейних установах міста, що було зумовлено низкою причин. З них найважливішими були ідейна спрямованість музею, наявність державного або муніципального фінансування, особливості історичного розвитку Львова.

Дослідження процесів формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова ХІХ–ХХ ст. засвідчує перспективність тематичного вивчення культурного середовища великого міста.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### Статті у фахових виданнях:

1. Петрик Н. Р. Національний музей імені короля Яна III у Львові та збірка Болеслава Ожеховича: історія формування колекцій військово-історичних пам'яток (1908–1940 рр.). *Емінак: науковий щоквартальник*. Київ-Миколаїв, 2016. № 2 (14) (квітень-червень). Т. 2. С. 93–98.

2. Петрик Н. Р. Колекція зброї та озброєння у фондах Воєнно-історичного музею 58-го Будинку офіцерів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: історія. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 107–111.

3. Петрик Н. Р. Становлення Музею Визвольних Змагань та формування його колекцій: від відділу Музею НТШ до окремої музейної установи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Історичні науки. Луцьк, 2017. № 4 (353). С. 36–40.

4. Петрик Н. Р. Процес формування колекцій перших публічних музеїв Львова, заснованих представниками польських княжих родів (Музей князів Любомирських та Музей Дідушицьких). *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. Київ, 2017. Вип. 123 (8). С. 23–28.

5. Петрик Н. Р. Музей однієї картини – «Рацлавицька панорама»: історія створення, військово-історичне на культурне значення, історична доля полотна. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. Київ, 2018. Вип. 132 (5). С. 66–70.

### Статті у виданнях, включених до наукометричних баз:

6. Петрик Н. Р. Процес становлення Музею історично-воєнних пам'яток Наукового товариства імені Шевченка та формування його колекцій (перша половина XX століття). *Молодий вчений*. Херсон, 2017. № 6 (46) червень. Частина I. С. 70–74.

### Публікації, які додатково відображають результати дисертації

7. Петрик Н. Р. Початки формування збірок військово-історичних пам'яток музеями Львова (друга половина XIX – початок XX ст.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Держава та армія. Львів, 2014. № 809. С. 23–27.

8. Петрик Н. Р. Військово-історичні пам'ятки у збірках музеїв Львова першої половини XX ст. *Історико-культурні студії*. Львів, 2014. № 1 (1). С. 63–68.

9. Петрик Н. Р. Військово-історичні пам'ятки давньої доби у збірці музею Наукового товариства імені Т.Шевченка у Львові. *Збірник матеріалів: Археологія & фортифікація України*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. С. 359–361.

10. Петрик Н. Р. Предмети озброєння давньої доби у фондах Музею НТШ у Львові. *Музеї Львова: події, колекції, люди: матеріали науково-практичної конференції / Львівський історичний музей*. Львів: Апріорі, 2015. С. 38–43.

11. Петрик Н. Р. Пам'ятки озброєння у фондах Музею Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) у Львові. *Збірник матеріалів: Археологія & фортифікація України*. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 259–263.

12. Петрик Н. Р. Музей історії військ Прикарпатського військового округу (ПрикВО): історія та сучасність. *Тези III-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Історико-культурна спадщина в еру глобалізації»*. Львів, 2016. С. 121–124.

13. Петрик Н. Р. Сакральні елементи у військовій культурі (на прикладі предметів із колекцій львівських музеїв). *Археологічні дослідження сакральних комплексів у Карпатах (Badania archeologiczne zespołów sakralnych w Karpatach)*. Krosno, 2016. S. 103–117.

14. Петрик Н. Р. Формування колекції пам'яток періоду визвольних змагань Музею історично-воєнних пам'яток Наукового Товариства ім. Шевченка (перша половина XX ст.). *Тези IV-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурний простір міста: пам'ять, спадщина, діалог»*. Львів, 2017. С. 232–235.

### АНОТАЦІЯ

**Петрик Н. Р. Формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова (XIX – XX ст.).** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 26.00.05 – Музеєзнавство.

Пам'яткознавство. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2019.

У дисертації досліджено процес формування колекцій пам'яток воєнної історії у музеях Львова ХІХ–ХХ ст. З'ясовано, що зародження музейної діяльності у місті стало результатом поширення європейських традицій колекціонування серед аристократичних польських родів міста. Виділено етапи становлення музейних установ, що спеціалізувались на зборі предметів воєнно-історичного характеру. Відзначено, що на першому етапі створення музеїв Львова в їх колекціях була незначна кількість пам'яток воєнно-історичного значення. Проте, вже у першій третині ХХ ст. у Львові формувалися перші спеціалізовані військово-історичні експозиції. У радянський період основним завданням нововідкритих військово-історичних експозицій було оспівування перемоги СРСР у Другій світовій війні. Виняток становив Музей зброї «Арсенал», де демонструвалися еклектичні збірки середньовічного озброєння з колишніх приватних колекцій князів Любомирських, В. Лозинського, Б. Ожеховича, О. Чоловського.

**Ключові слова:** Львів, музей, музейна справа, музейна збірка, колекції предметів воєнної історії, колекціонування, музейний предмет, воєнно-історичні пам'ятки, спеціалізовані музеї.

## АННОТАЦІЯ

**Петрык Н. Р. Формирование коллекций памятников военной истории в музеях Львова (ХІХ – ХХ вв.).** – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук (доктора философии) по специальности 26.00.05 – Музееведение. Памятниковедение. – Восточноєвропейський національний університет імені Лесі Українки МОН України, Луцьк, 2019.

В диссертации исследован процесс формирования коллекций памятников военной истории в музеях Львова ХІХ–ХХ вв. Выяснено, что зарождение музейной деятельности в городе стало результатом распространения европейских традиций коллекционирования среди аристократических польских родов города. Выделены этапы становления музейных учреждений, специализировавшихся на сборе предметов воєнно-історичного характеру. Отмечено, что на первом этапе создания музеев Львова в их коллекциях присутствовало обычно незначительное количество памятников воєнно-історичного значения. Однако, уже в первой трети ХХ в. во Львове формировались первые специализированные воєнно-історические экспозиции. В советский период основной задачей вновь открытых воєнно-історических экспозиций было прославление победы СССР во Второй мировой войне. Исключение составлял Музей оружия «Арсенал», где демонстрировались эклектические собрания средневекового вооружения из бывших частных коллекций князей Любомирских, В. Лозинского, Б. Ожеховича, А. Чоловского.

**Ключевые слова:** Львов, музей, музейное дело, музейное собрание, коллекции предметов военной истории, коллекционирование, музейный предмет, военно-исторические памятники, специализированные музеи.

## ANNOTATION

**Petryk N. R. Formation of collections of military history attractions in Lviv museums (19th – 20th centuries).** – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation research is made for the degree of a Candidate of Historical Sciences in specialty 26.00.05 – Museum Studies. Monuments». – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk, 2019.

The dissertation analyzes the formation of collections of military history attractions in Lviv museums (19th – 20th centuries) on the basis of written, material and pictorial sources. In the research this group of attractions is isolated from the total collection of museum items of Lviv Museums this period. Own classification of military-historical attractions has been formed.

The emergence of the museum activity of Lviv and the appearance of the first museum establishments, whose collections included private collections of Polish magnate, scholars and philanthropists, are characterized. The emergence of the first public museum was related to the activities of the National Institute of Ossolinski's. The basis of the museum collection of the institution was the collection of the Lubomirski's Princes, which was distinguished as the Museum of the Princes of Lubomirsky. The museum collection consisted of valuable specimens of weapons and military equipment collected by the Lubomirski's family over the centuries.

The appearance of the first museum institutions of the Ukrainian community was connected with the activities of public and scientific societies of the city - "Narodnyj Dom", Stavropihijskyj Institute and the Shevchenko Scientific Society. The Museum of Shevchenko Scientific Society played the most important role in the process of forming the collections among the museums of public and scientific and educational societies. Based on the analysis of archival documents and inventory books of the museum, the path of the museum was followed from the accumulation of the first collections to the allocation in its structure firstly a department of military and historical attractions, and subsequently – a separate specialized Museum of historical and military attractions (Museum of Liberation).

The next stage in the development of Lviv museums was the emergence of municipal museums, in which the process of forming collections of military history attractions continued. The first Lviv municipal museum was the Lviv History Museum, whose task was to collect attractions related to the history of the city. At the beginning of the twentieth century, another municipal museum appeared in Lviv – the King John III National Museum. The basis of this museum was formed by large private collections, which were the result of many years of collecting activities by

prominent Polish scientists, researchers, public figures and patrons (V. Lozynsky, O. Cholowski, B. Ozhechovich).

In the dissertation published and unpublished written sources were examined, which evidence about the richness of the museum collections and their great historical value. In particular, the King John III National Museum has owned a large collection of weapons that was located in two armor museum, as well as several themed collections that illustrated separate subjects of military history.

Another example of the municipal museum of the city of Lviv, that has been illustrated in the dissertation research, is the monumental canvas - "Raclawice Panorama" created by J. Styka and V. Kossak. The creation of the painting was timed to the opening of the Regional Exhibition of 1893 in Lviv. On the basis of pictorial sources, as well as the canvas' historical basis, its battle genre, as well as its affiliation to the subject of study, is established.

The next research stage of the dissertation is the Soviet period – from 1939 to the declaration of independence of the Ukrainian state. This period was marked by the difficult historical and political situation in Lviv: the establishment of Soviet rule, the war events of World War II, the capture of Lviv by German occupiers, the liberation of the city and the establishment of the Soviet regime. In the context of these events, the museum affair of Lviv has been continued to evolve.

As a result of the reorganization processes, the Lviv State Museum of History has become the central museum of the city. It united most of the preserved collections of Lviv museums of the 19th – 20th centuries (the Museum of the Princes of Lubomirsky, the King Jan III National Museum, the collections of V. Lozynsky and B. Ozhehovych, the museums of the Shevchenko Scientific Society and museum of Stavropihijskyj Institute). On the basis of the analysis of inventory books of the museum, the composition of collections of the Lviv Museum of History was investigated. The Soviet period was the time of the emergence of the first specialized departments and museums of military-historical subjects. In particular, the most valuable attractions of the military history of the Lviv State History Museum were exhibited in the specialized department - the Arsenal Museum. Published written sources and material sources from the museum's exposition vividly illustrate the composition of the objects of this department.

On the basis of unpublished written sources and in particular the card catalog of museum objects, the dissertation describes the collection of the Museum of Military History of the Precarpathian Military District, as one of the most striking examples of specialized museums of the Soviet period of the city of Lviv.

In addition, the dissertation research highlights another area of museum activity of the Soviet period, namely the memorial cemetery. An example of this was the memorial cemetery in honor of the fallen soldiers - the Hill of Glory, on whose territory the eponymous museum was founded. During the Soviet period, glory rooms and memorial offices were commonplace in educational institutions, enterprises, and government institutions, as a tool for ideological education of the youth. The Hill of Glory Memorial Museum was one of the most striking examples of this profile.

Further searches and research of archival written sources and material sources from the stock groups of contemporary museums will help to refine and supplement the knowledge about the process of formation of military history collections in the museums of Lviv of the 19th - 20th centuries.

**Keywords:** Lviv, museum, museum affair, museum collection, collections of items of military history, collecting, museum item, military-historical attractions, specialized museums.

Підписано до друку 25.11.2019 р.  
Формат 60×84/16. Папір офсетний.  
Умовн. друк. арк. 0,9.  
Наклад 100 прим. Зам. № 235.

ТзОВ «Растр - 7»  
79005, м. Львів, вул. Князя Романа, 9/1  
тел./факс: (032)235-52-05, e-mail:rastr.sim@gmail.com  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:  
ЛВ №22 від 19.11.2002 р.